

Rom for lønnsom verdikjede

«Mat - mulighetenes marked»

Næringspolitisk seminar; NHO Mat og Bio

25. November 2011

Ivar Pettersen

NILF

Norsk institutt for
landbruksekonomisk forskning

Rom for lønnsom verdikjede

- Positiv utvikling med utfordringer
- Begrenset rom for tradisjonell politikk
- Handlingsrommet må utvides

Positiv utvikling, med utfordringer

- Positive forventninger
- Voksende konkurranseulempe
- Sannsynlig forverring

Positive forventninger

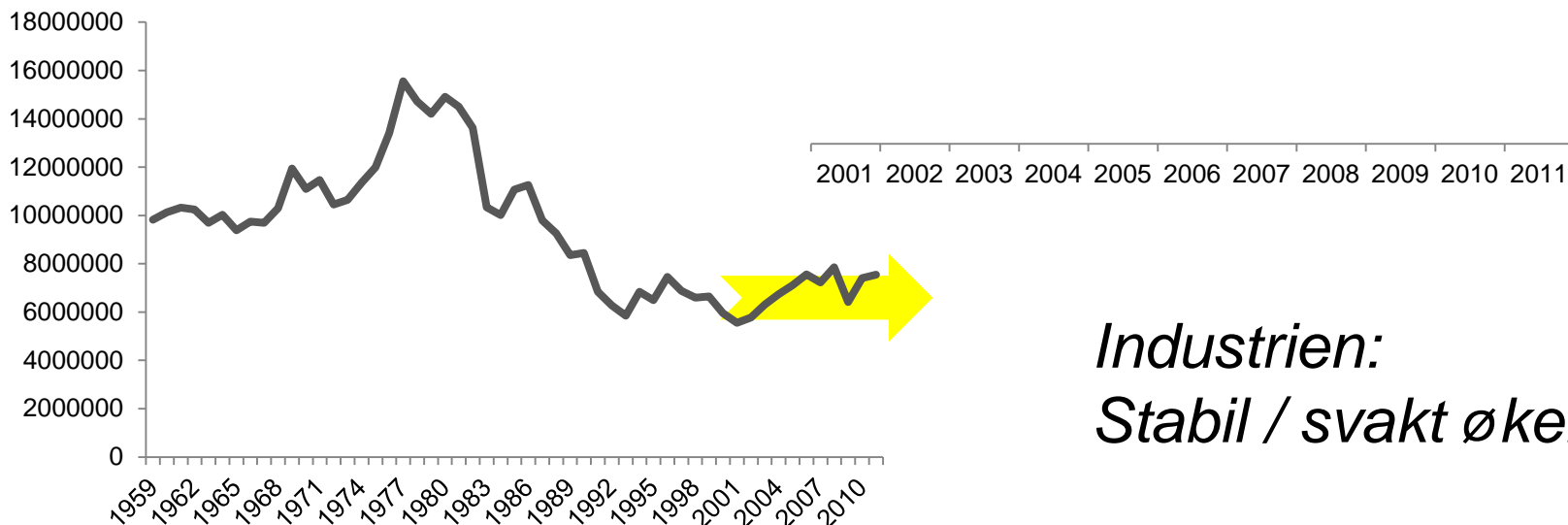
- Vekst i investeringer
- Industrien har positive forventninger på kort sikt
- Kan bli Nordens ledende matindustri

Vekst i investeringer

+41 % på 6 år, siden opprettholdt

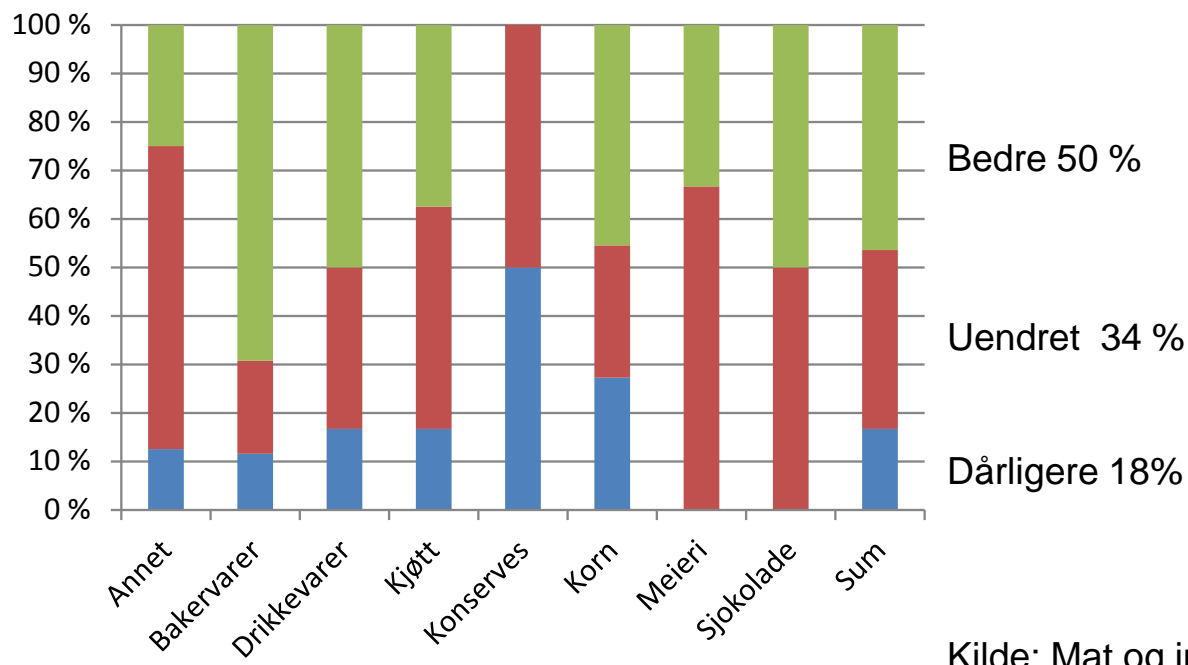
Bruttoinvesteringer i jordbruket

*Industrien:
Stabil / svakt økende*

Industriens forventninger på kort sikt

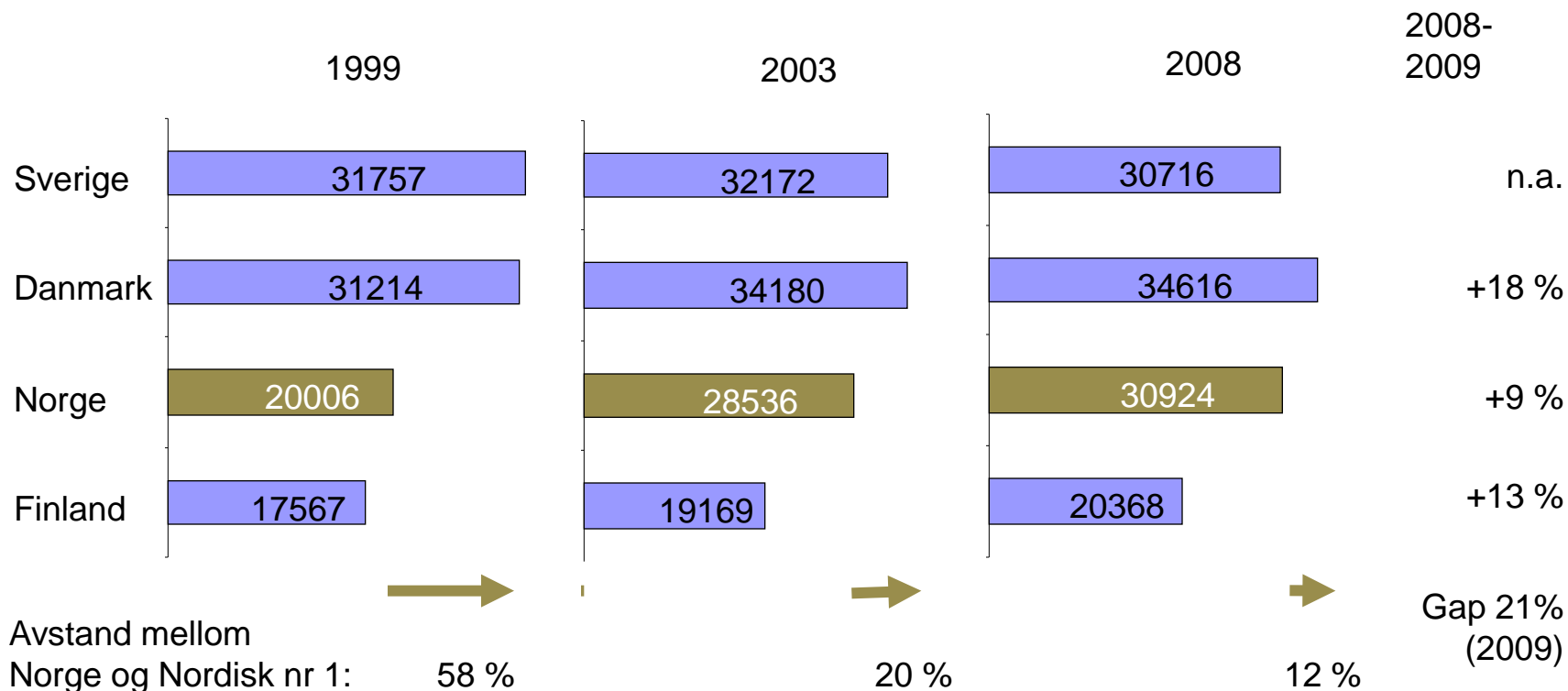
- *Stor majoritet forventer bedring eller uendret*
- *Bakevarebransjen mest positiv,*
- *Konservesindustrien mest negativ,*

Kilde: Mat og industri 2011

Kan bli Nordens ledende: Norsk matindustri har vist stor vekstevne på 2000-tallet.

Bearbeidingsverdi i matindustri; nordiske land, NOK, mill

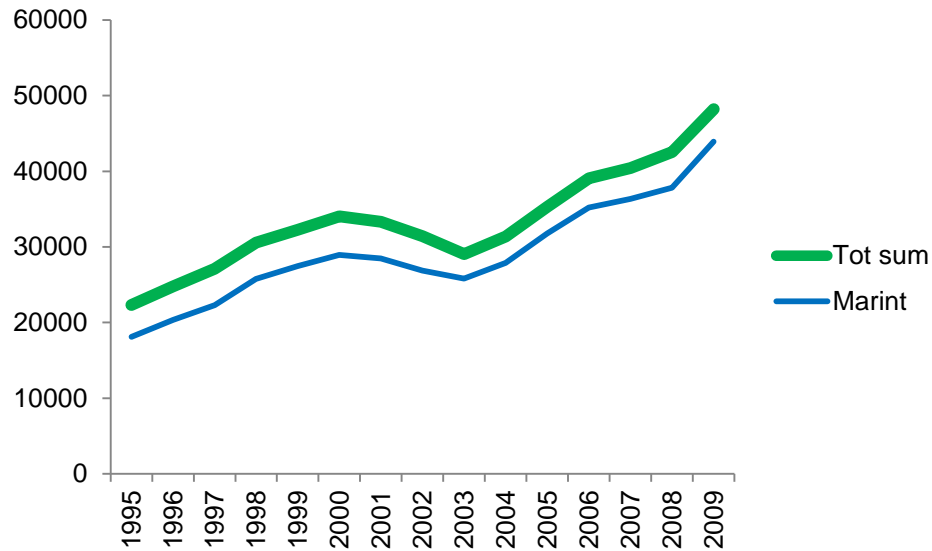

På vei til å bli Nordens største på verdiskaping i matindustri?

Kan bli Nordens ledende

Et stort mateksport-land

Eksport av matvarer, 1995-2009, millioner

Understøttet av norsk markedsvekst

- Befolkning
- Inntekt
- Matpreferanser

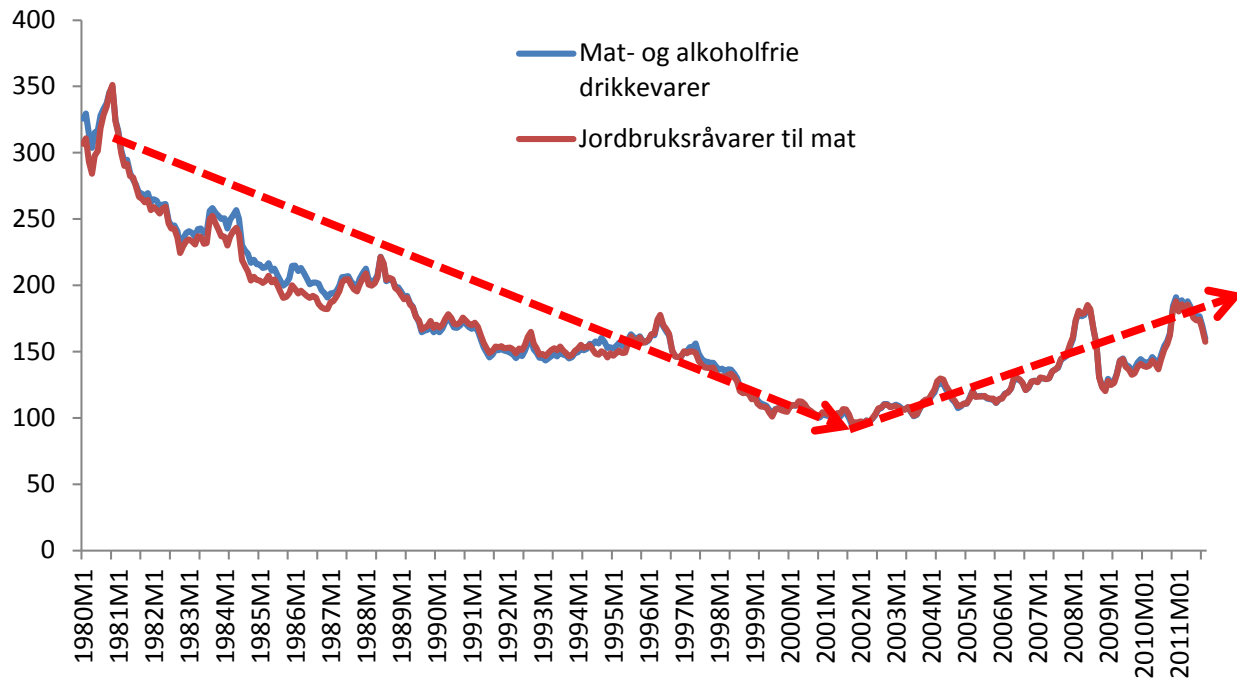
«Hvis forbrukerne kunne velge, ville tilsetningsstoffer og konserveringsmidler være ute, og naturlig og ubearbeidet være inne»

Mike Croghan, NSFI, hos William Reed Business Media 2011

... og internasjonal knapphet

Indeks 2005=100, deflatert på USAs
konsumprisindeks til gjennomsnittet av 2010

Kilde: IMF 2011 og Bureau of labor statistics 2011

Voksende konkurranseulempe

- Jordbruk med økende inntektsgap
- Industri med voksende kostnadsgap
- Svekket markedsposisjon i jordbruksbasert

NILF

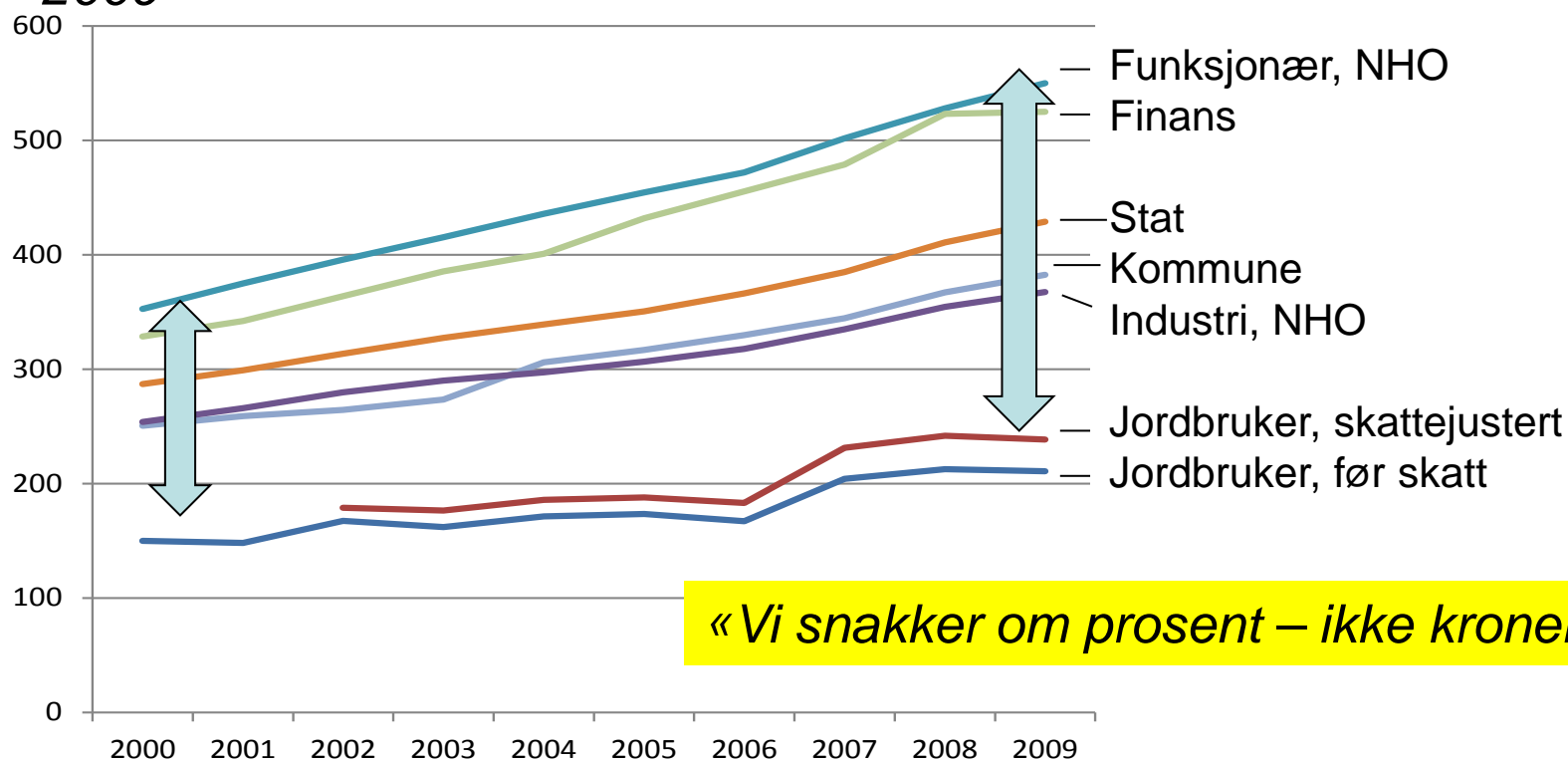
Norsk institutt for
landbruksøkonomisk forskning

Jordbruk under press:

Økende lønns-gap nasjonalt

Inntekter pr årsverk – ulike arbeidstakergrupper

Industriarbeidere i NHO-bedrifter dobbelt så høy lønn som skattejustert inntekt inkl. egenkapitalavkastning, for jordbruker i 2009

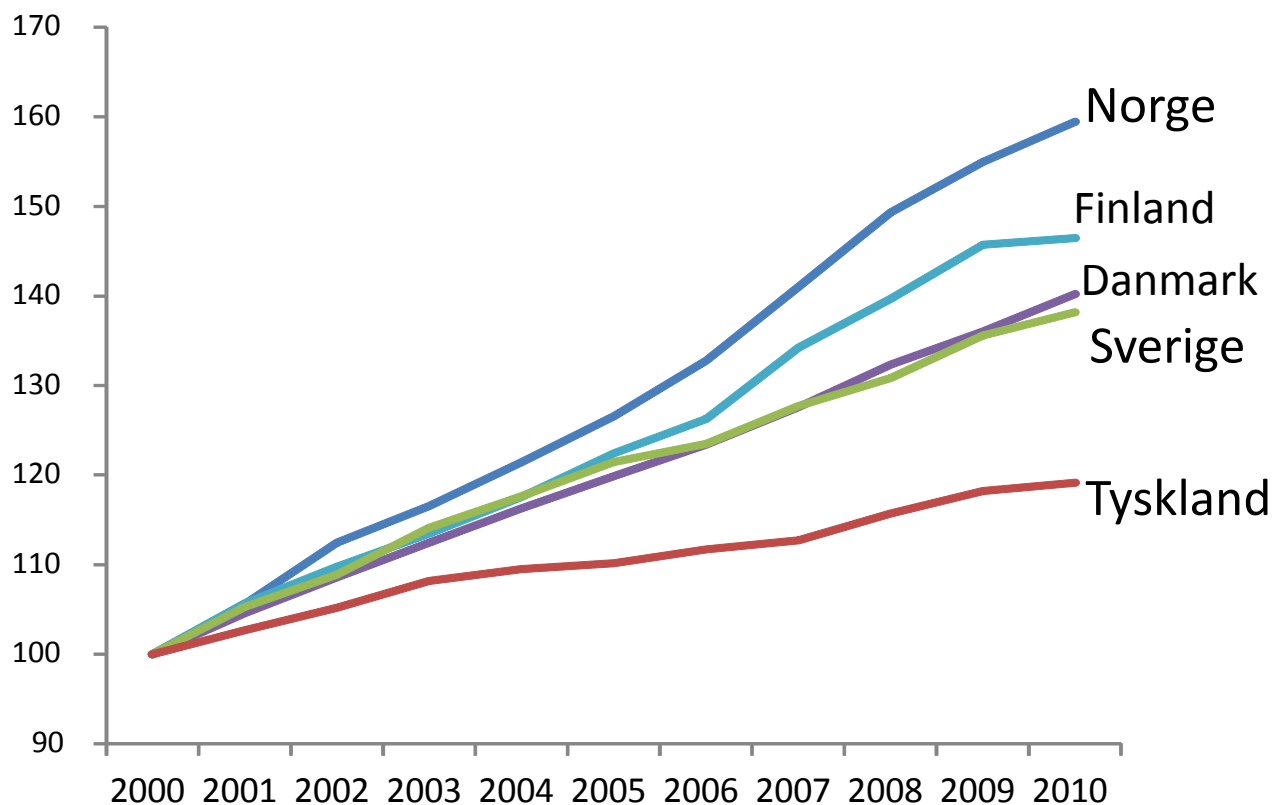

« Vi snakker om prosent – ikke kroner! »

Kilde: Driftsgranskningene, 2011

Økende lønns-gap internasjonalt

Arbeidskraftskostnadsindeks i industri (2000=100). Foreløpige tall etter land,

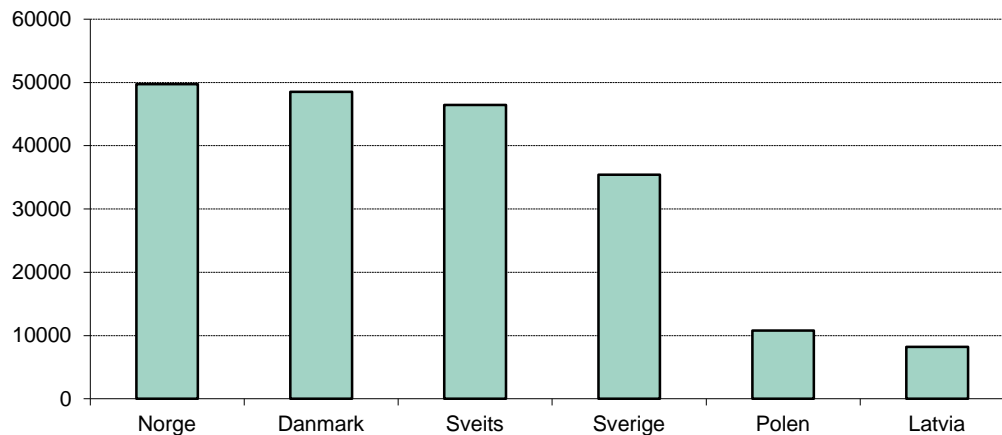

Kilde: SSB, 2011

Lønns-gap internasjonalt

Arbeidskraftskostnadsindeks i industri (2000=100). Foreløpige tall etter land,

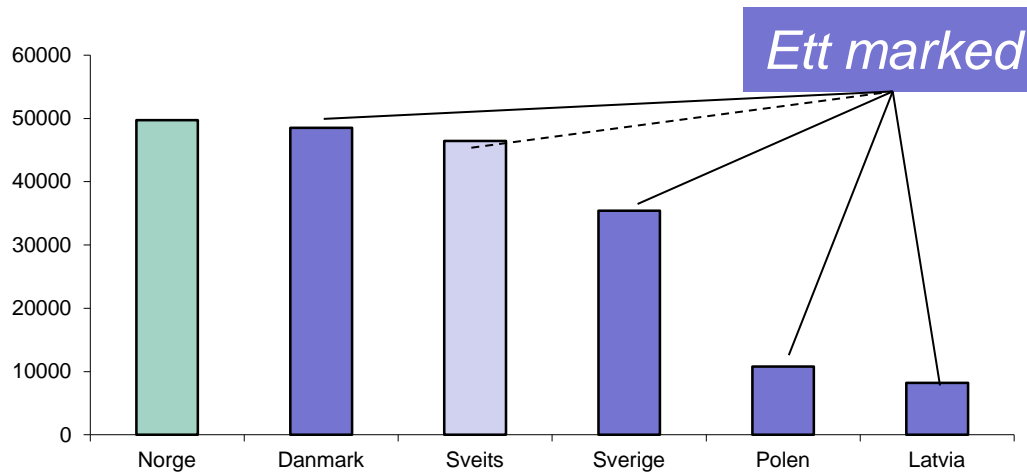
Gjennomsnittslønn i industri, konstruksjon og tjenester, utvalgte land i Europa 2008. Valuta i Euro.

Kilde: SSB, 2011

Lønns-gap internasjonalt

Gjennomsnittslønn i industri, konstruksjon og tjenester, utvalgte land i Europa 2008. Euro på årsverk

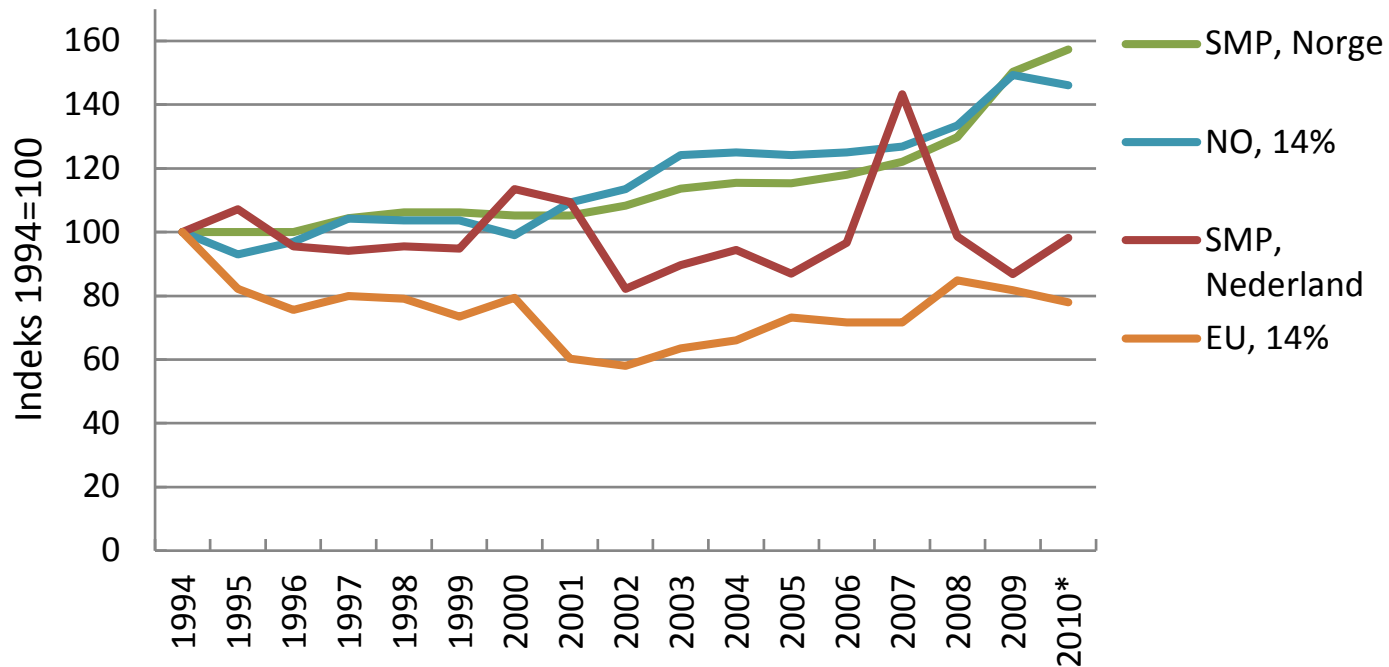
□

Kilde: SSB, 2011

Voksende råvareprisgap på viktige områder

Eksempel:

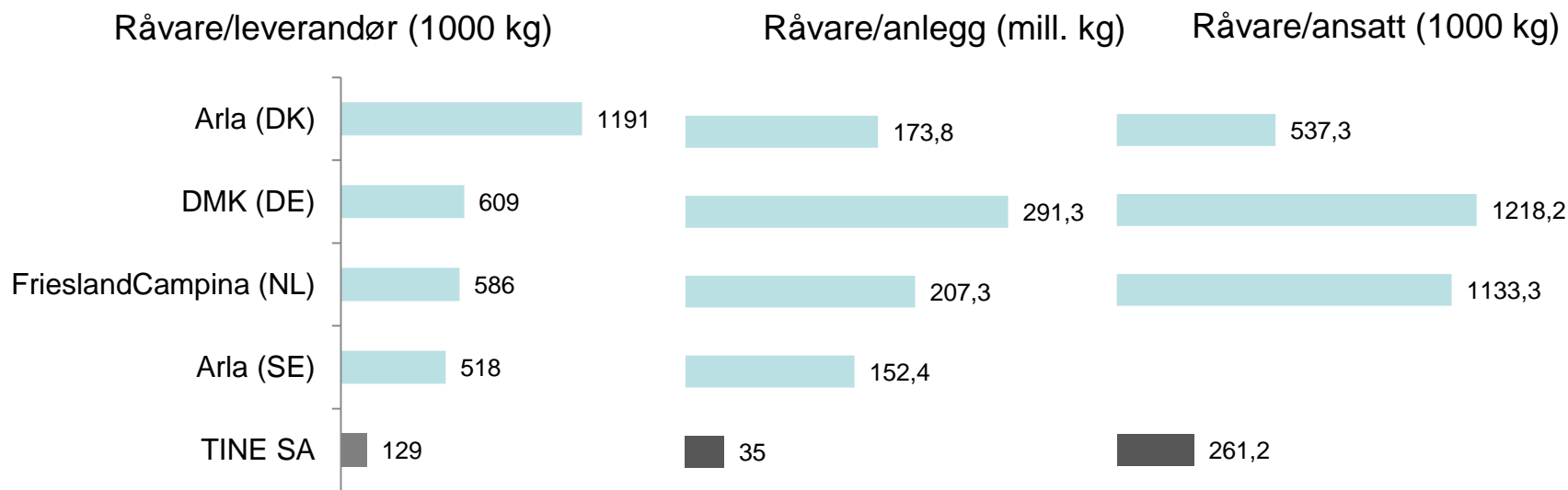
Skummetmelkpulver i Norge og Nederland,
Storfekjøtt, kjøttsortering 14 % i Norge og EU

Kilde: Mat og industri 2011

Usikker utvikling i relativ produktivitsvekst

Struktur-indikatorer, meieri

Norge vil neppe ha det sterkeste presset for ytterligere effektivisering fremover!

Kilde: TINE SA (2011b), Arla (2011), DMK (2011) og FrieslandCampina (2011)

Utnytte tilpasningsmulighetene (KIFF-2007)

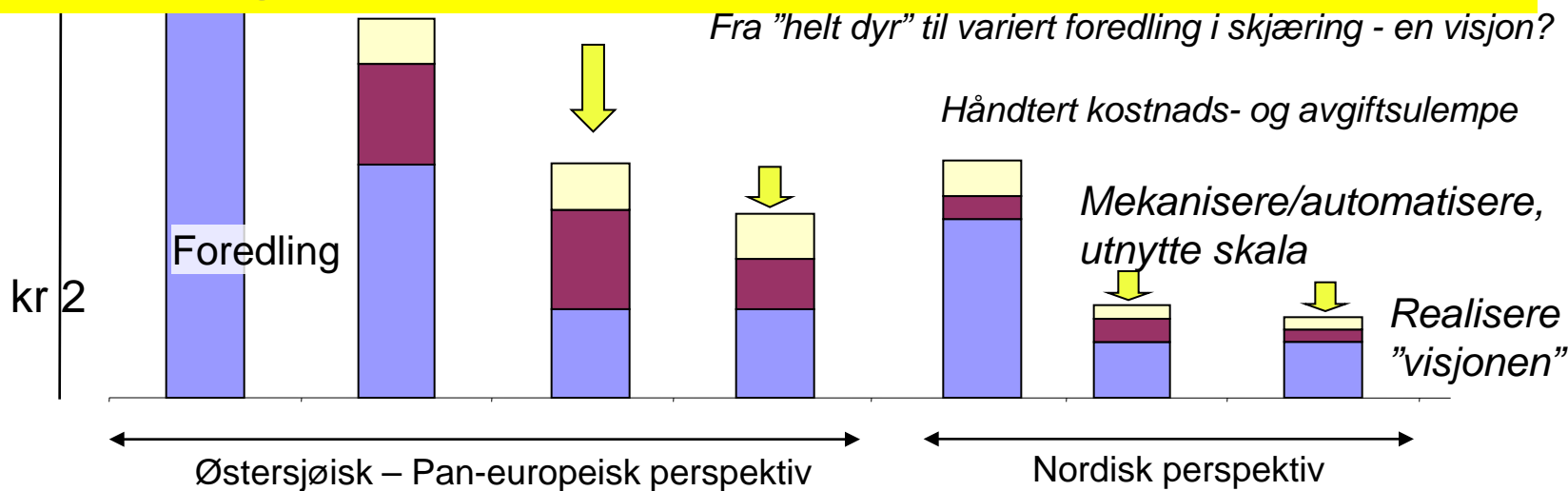
Fra dagens kostnader i hel leveringskjede, kun produksjonslinjene. uveiet snitt av et utvalg linjer. Grove estimater

Kroner pr
kg kjøttråvare

Håndteres i samspill med, uten belastning for, industriledet

Råvare- og

1. Kompensert råvareprisulempe og ekstra avgiftsnivå
2. Ikke foredle hele dyret – den komplette melka hjemme
-
3. Ikke selge hele dyret – den komplette melka hjemme

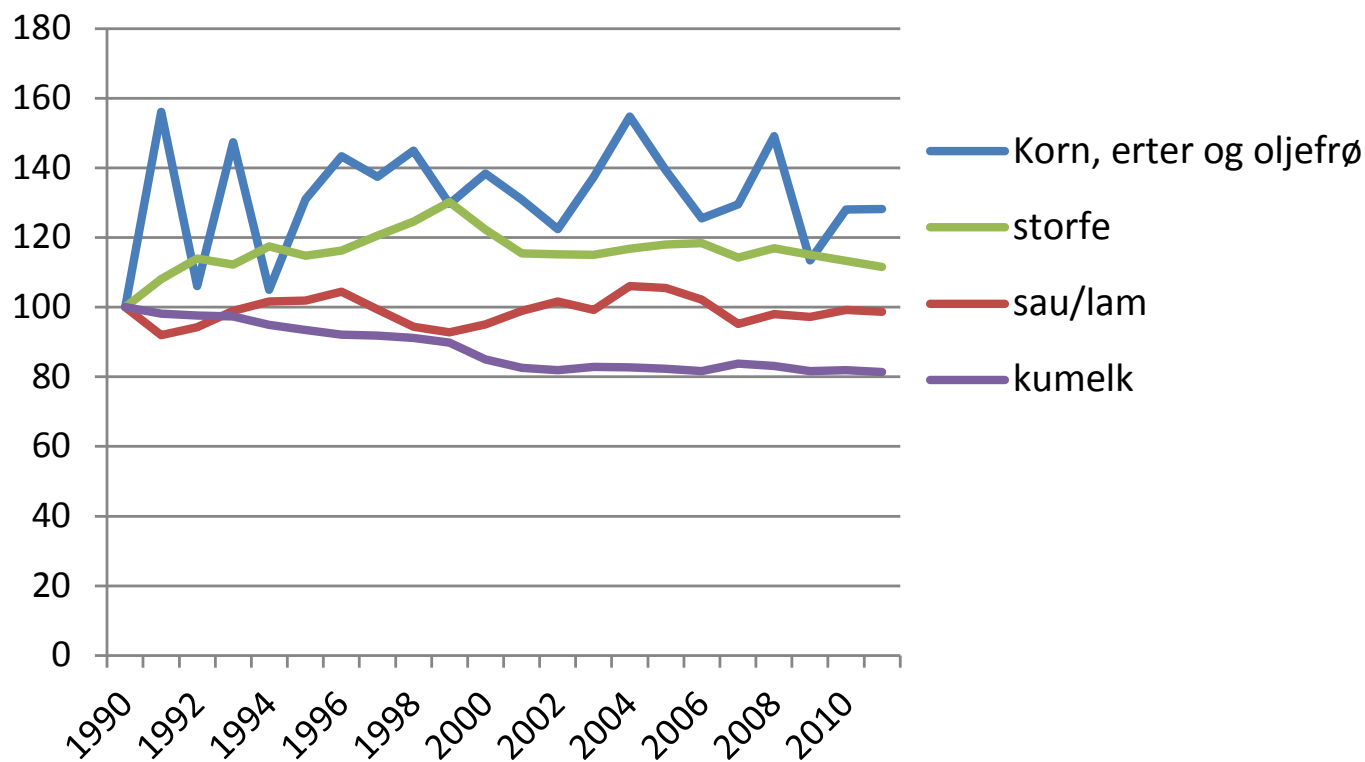
Svekket markedsposisjon

- Stagnerende norsk råvareproduksjon på viktige sektorer
- Økt import
- Minimal eksport
- Økende grensehandel

Stagnerende norsk råvareproduksjon på viktige sektorer ...særlig for grovforkrevende produksjoner

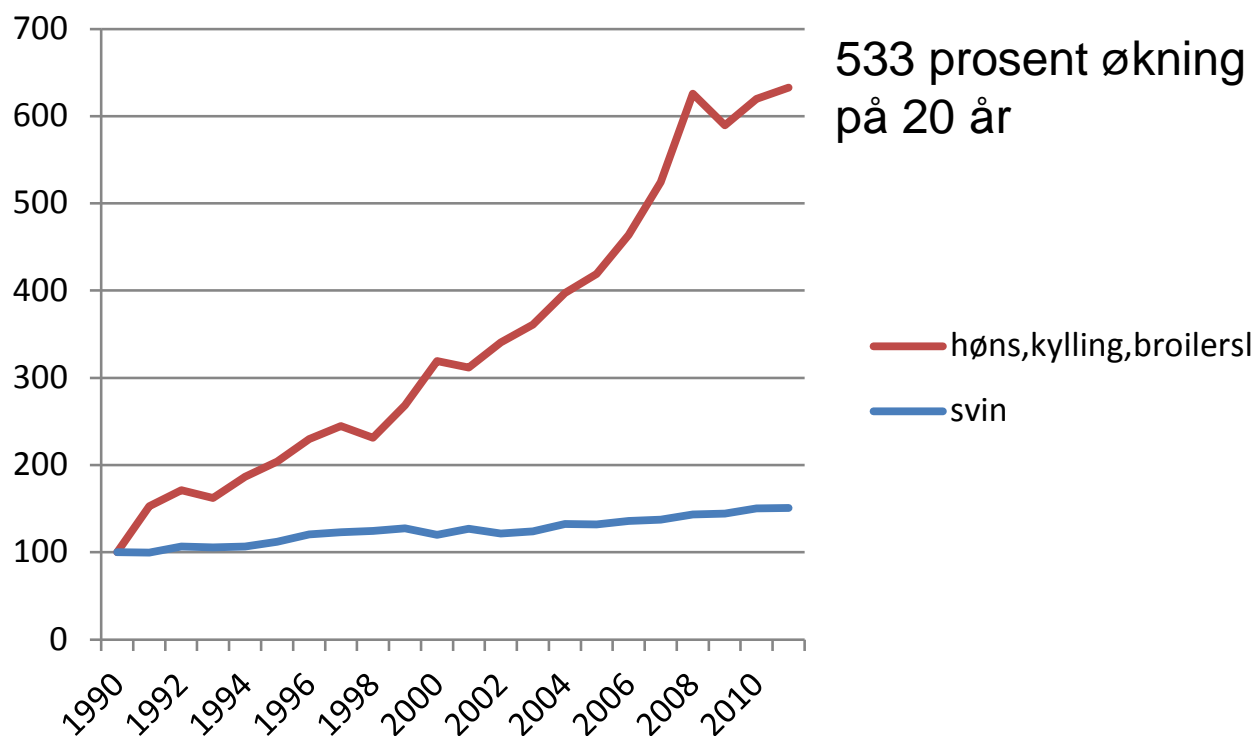
Volum omregnet til indeks, 1990=100

Kilde: Totalkalkylen, 2011

Stagnerende norsk råvareproduksjon på viktige sektorer ...men eksplosiv vekst i kraftfôrbasert produksjon

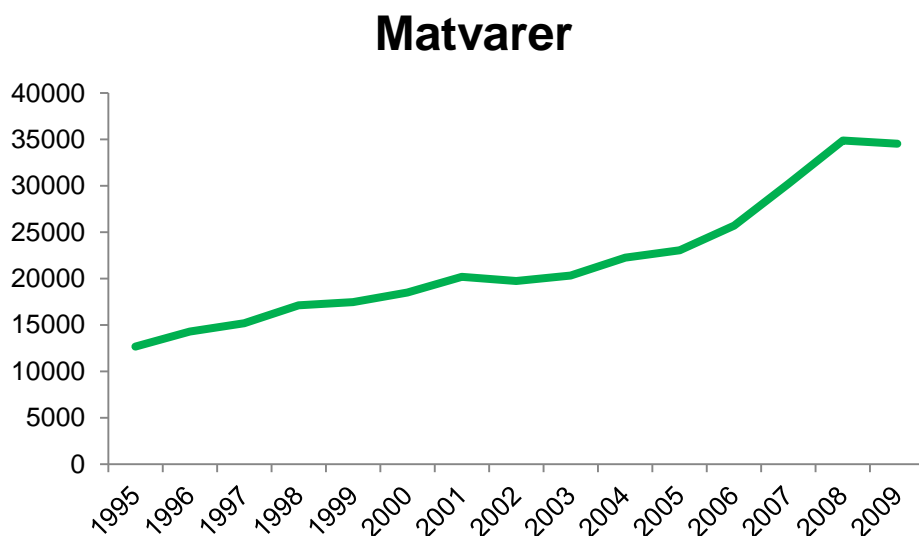
Volum omregnet til indeks, 1990=100

Kilde: Totalkalkylen, 2011

Økt import av matvarer

millioner kroner

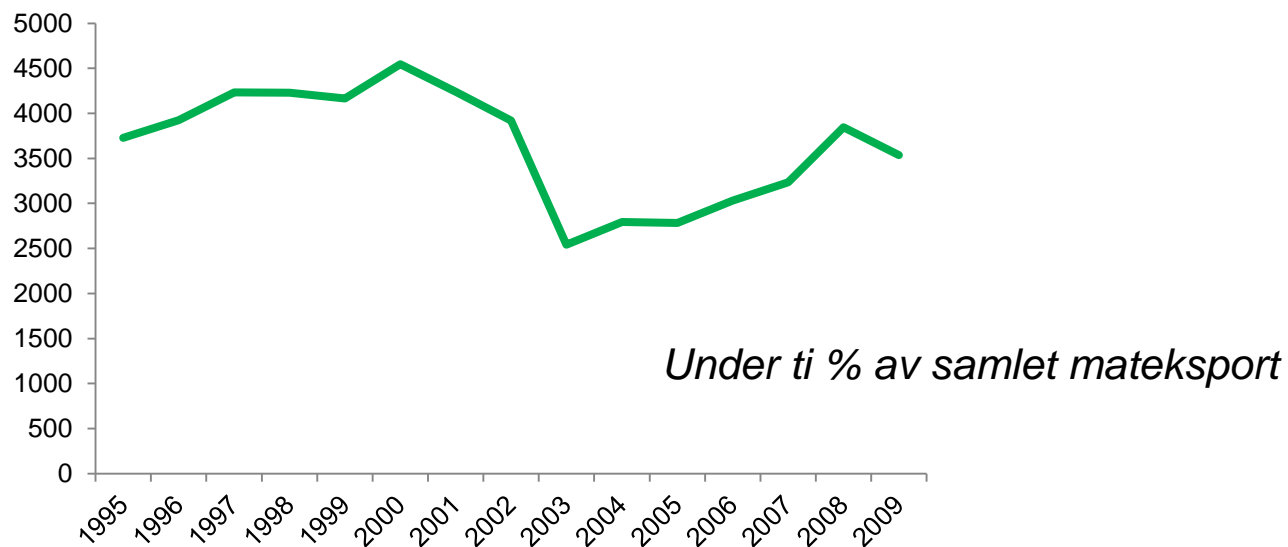
+ 170 % (nominelt)

og akselererende vekst

1995-2002	2002-2009
56 %	75 %

Kilde: SSB, 2011

Minimal landbruksbasert eksport, Faste priser, millioner kroner

Kilde: SSB, 2011

Sannsynlig forverring

- Trender
 - Relativt høy kostnadsvekst
 - Redusert reell budsjettstøtte
 - Kraftig effektivisering i naboland
- Med konsekvenser
 - Press på prisuttaket hjemme
 - Økt beskyttelsesbehov

Rom for lønnsom verdikjede

- Positiv utvikling med utfordringer
- **Begrenset rom for tradisjonell politikk**
- Handlingsrommet må skapes

NILF

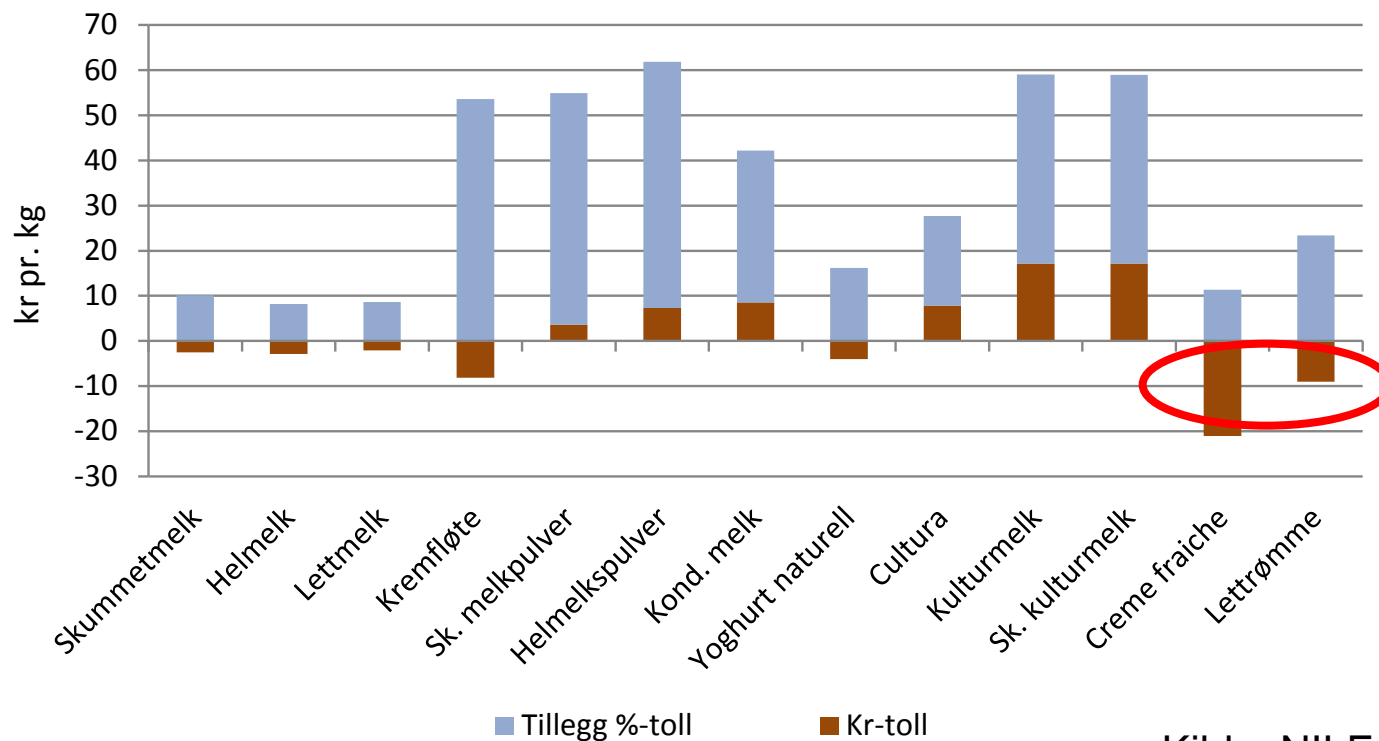
Norsk institutt for
landbruksøkonomisk forskning

Begrenset tradisjonelt handlingsrom

- Begrenset rom for prisøkninger
 - Luften
 - Omveiene
 - Handelspolitikken
 - Grensehandelen
- Markedsordninger med begrenset betydning for prisuttak
 - Trangt
 - Impotent markedsregulering
 - Mindre potent prisutjevning
- Finanspolitisk innstramming

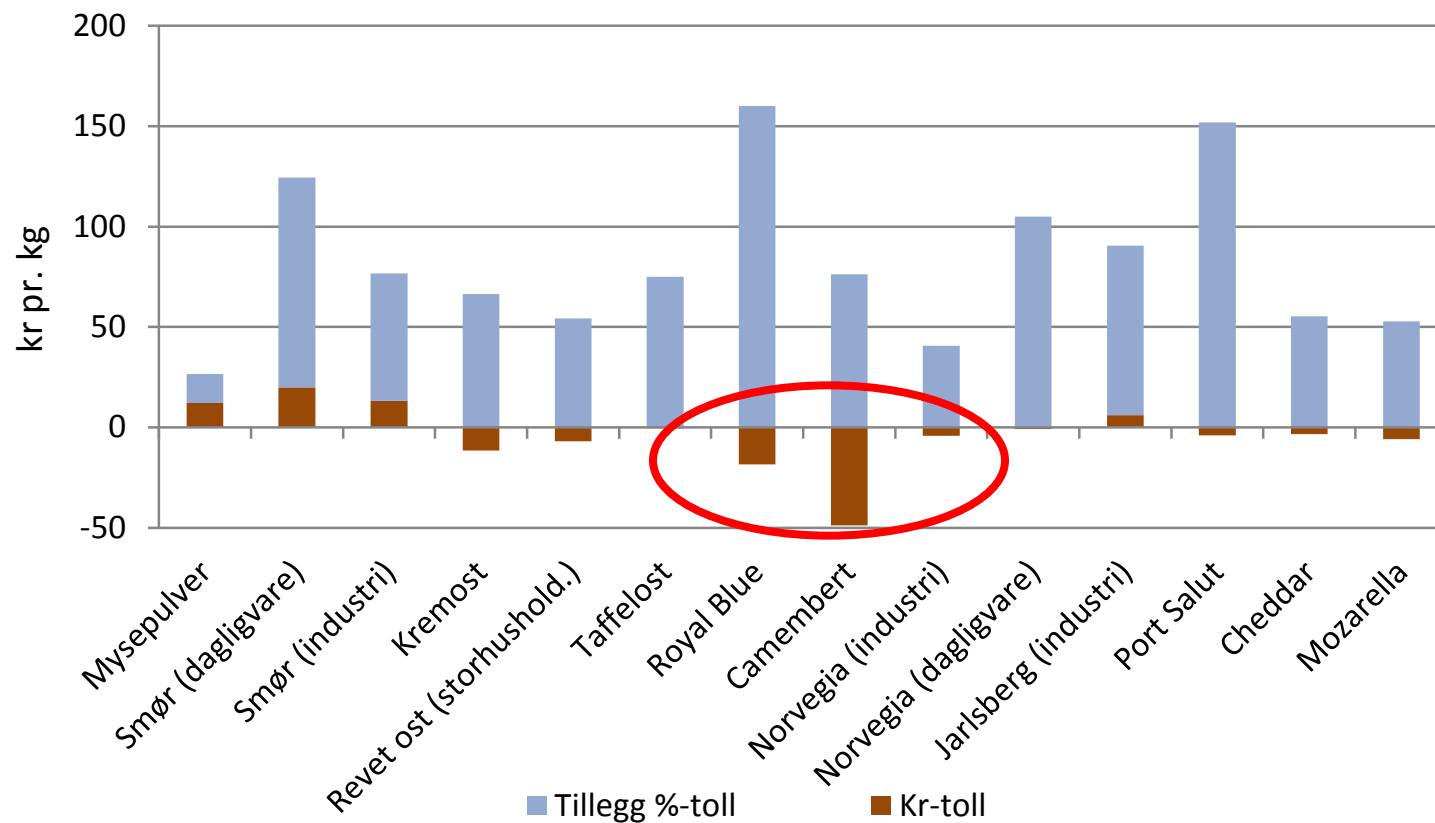

Begrenset tradisjonelt handlingsrom Luften i tollvernet er mindre

Kilde: NILF, 2011

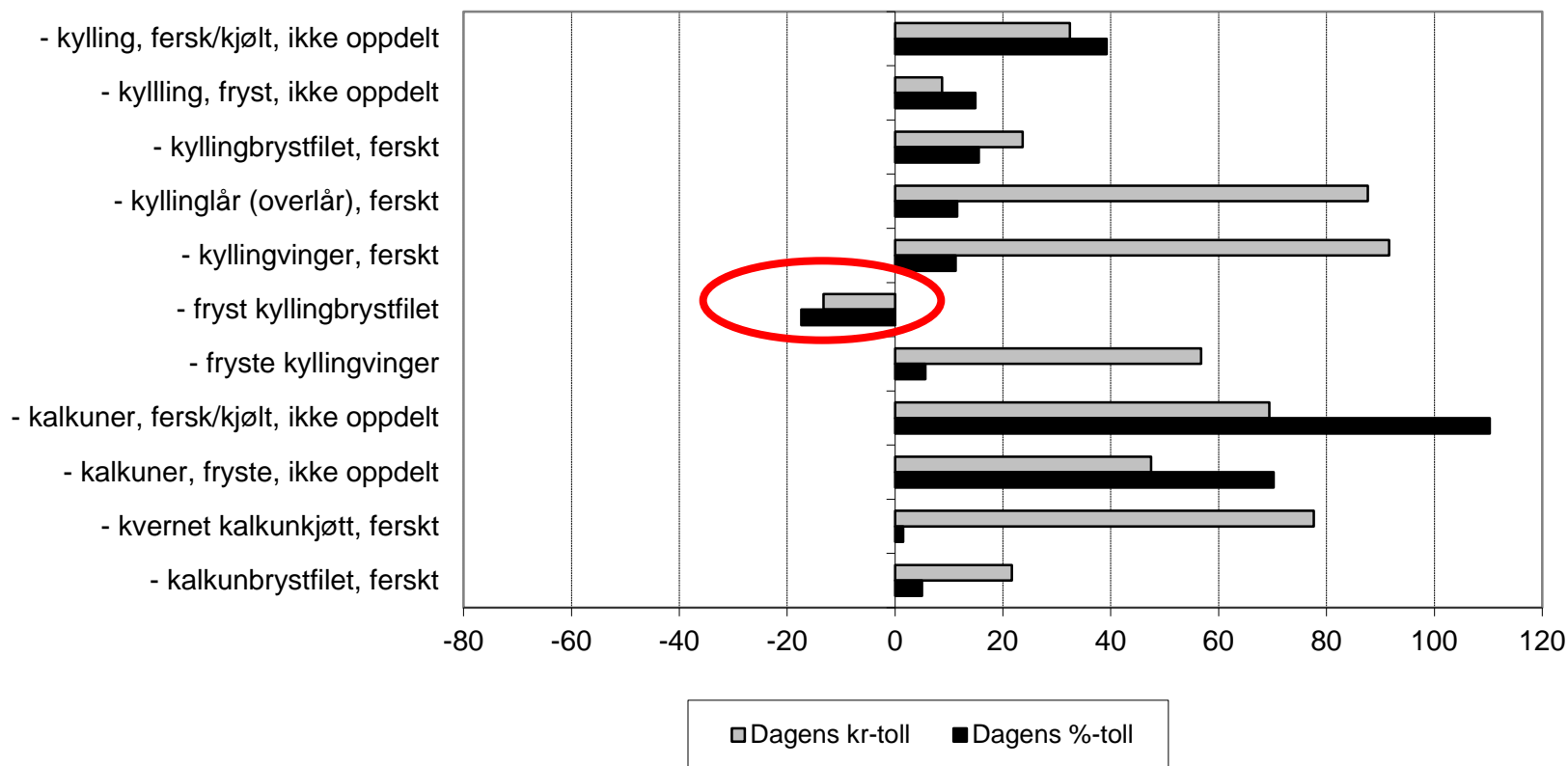
Begrenset tradisjonelt handlingsrom Luften i tollvernet er mindre

Kilde: NILF, 2011

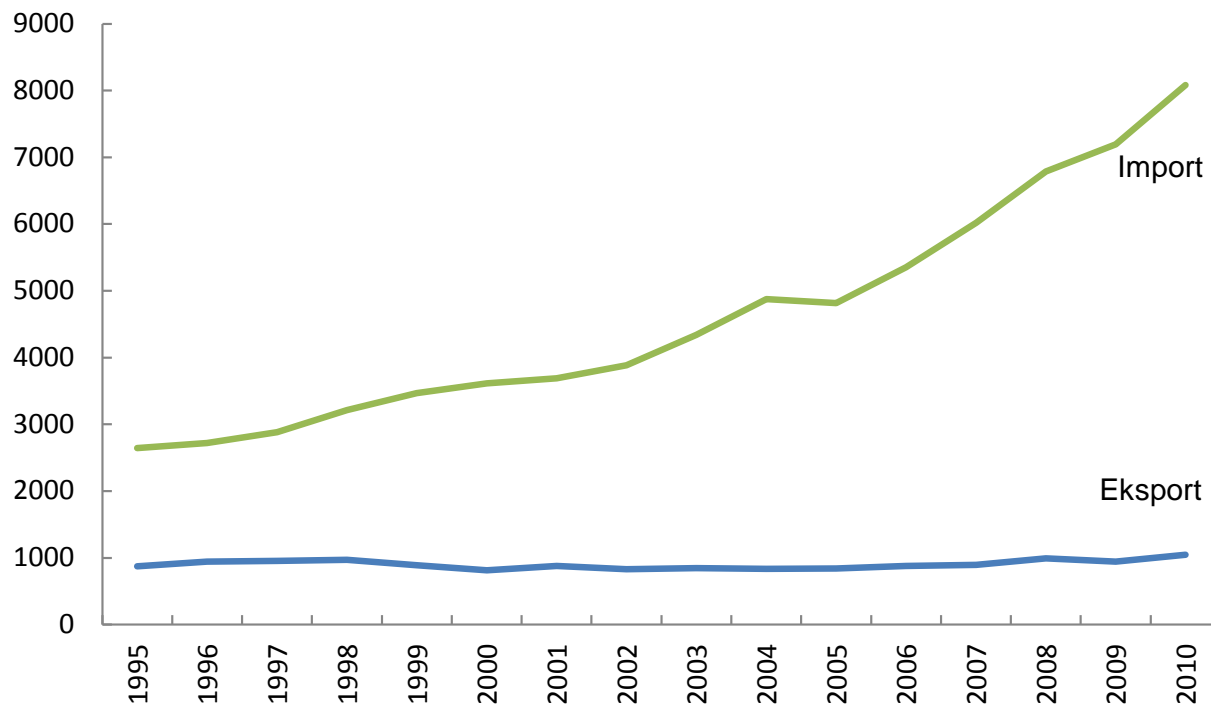
Begrenset tradisjonelt handlingsrom

Luften i tollvernet er mindre

Kilde: NILF, 2011

Begrenset tradisjonelt handlingsrom Omveiene viktigere Handel med RÅK-varer, mill. løpende kroner

Enhver matråvare fra norsk jordbruk kan bli RÅK-vare

Kilde: Mat og industri, 2011

Begrenset tradisjonelt handlingsrom

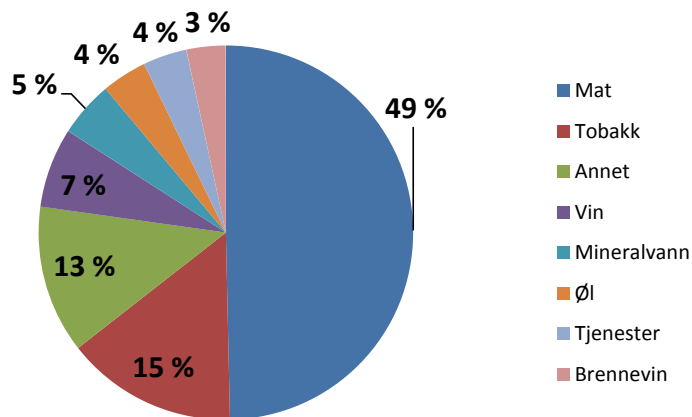
Handelspolitikken mer krevende: Art 19 kvotene

- Økning i gjensidig importkvote for ost
 - Fra 4500 tonn til 7200 tonn (tilsvarer ca. 72 000 000 liter melk)
- Tollfrihet eller tollfrie kvoter for blant annet
 - Vegetabiliske oljer, bær, snacks, hundemat og juletrær
- Midlertidig importkvote for
 - storfekjøtt 900 tonn
 - Kylling 800 tonn
 - Gris 600 tonn

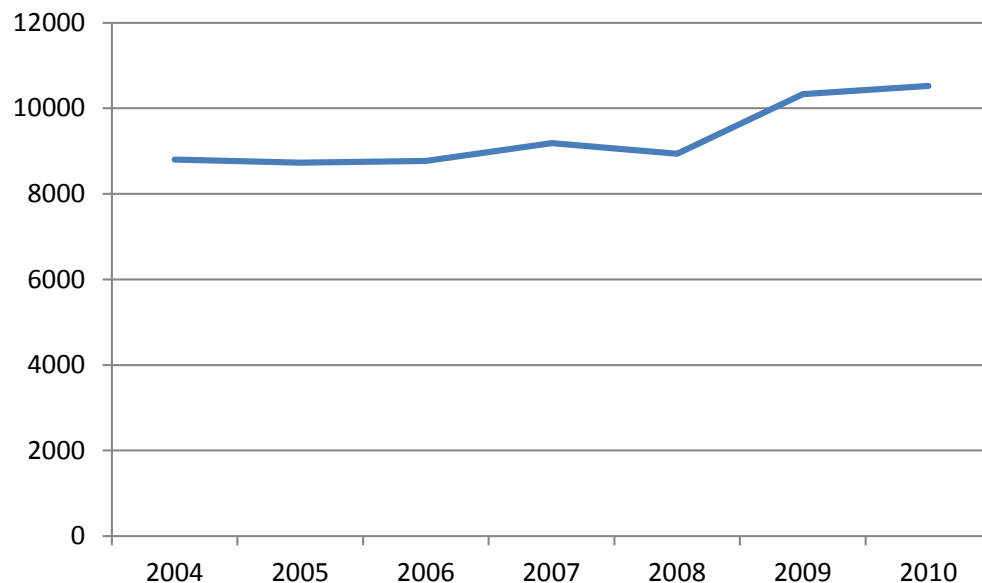

Begrenset tradisjonelt handlingsrom

Grensehandelen øker

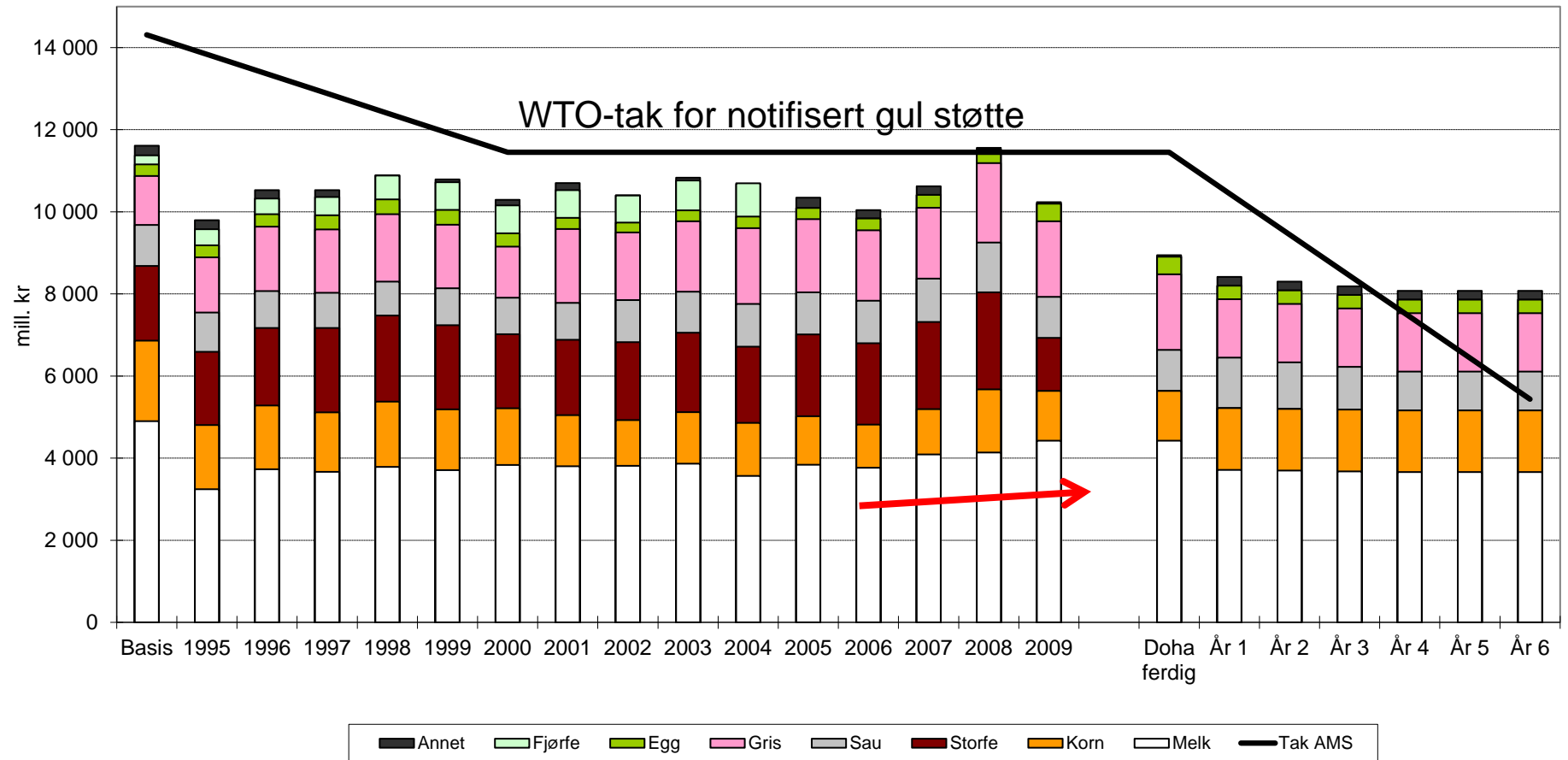
Halvparten av registrert grensehandel i 2009 var med mat

Prosentvis endring		
2004-2010	2004-2007	2007-2010
20 %	4 %	15 %

Begrenset tradisjonelt handlingsrom

Trangt i gul boks

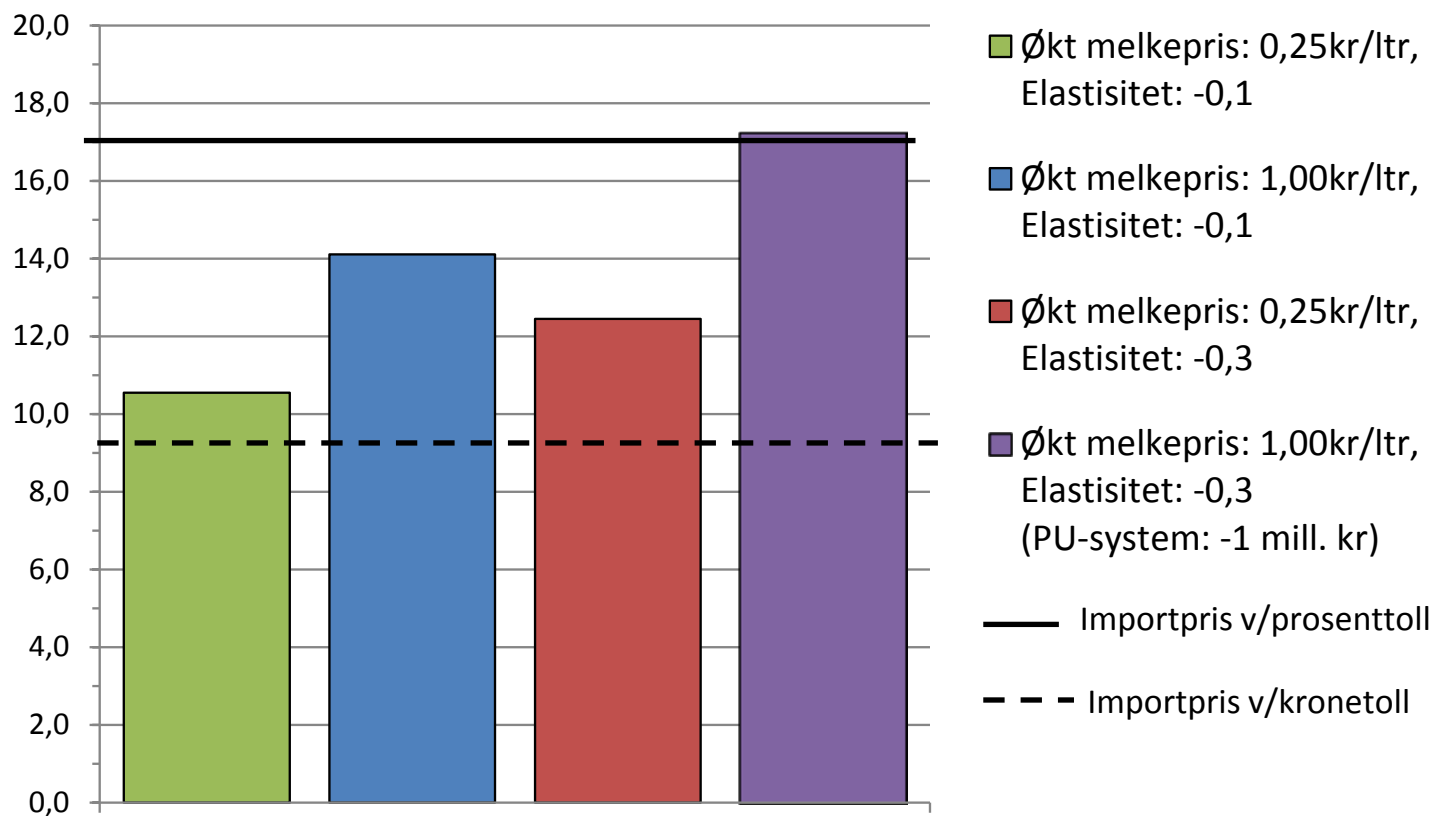

Begrenset tradisjonelt handlingsrom

Markedsordninger med mindre kraft

- Prisetjevning for melk
 - Smart system for maks. utnyttelse av betalingsvilje
 - Melkekua, konsummelka, er svekket
 - Begrenset rom for ytterligere finansiering
- Markedsreguleringene
 - Styrker neppe landbrukssamvirket generelt
 - Begrenset betydning for prisnivået – men påvirker struktur, atferd og konkurranseevne
 - Produksjonskvotene og volumreguleringen – ingen ordinær del

Redusert kraft i prisutjevning for melk

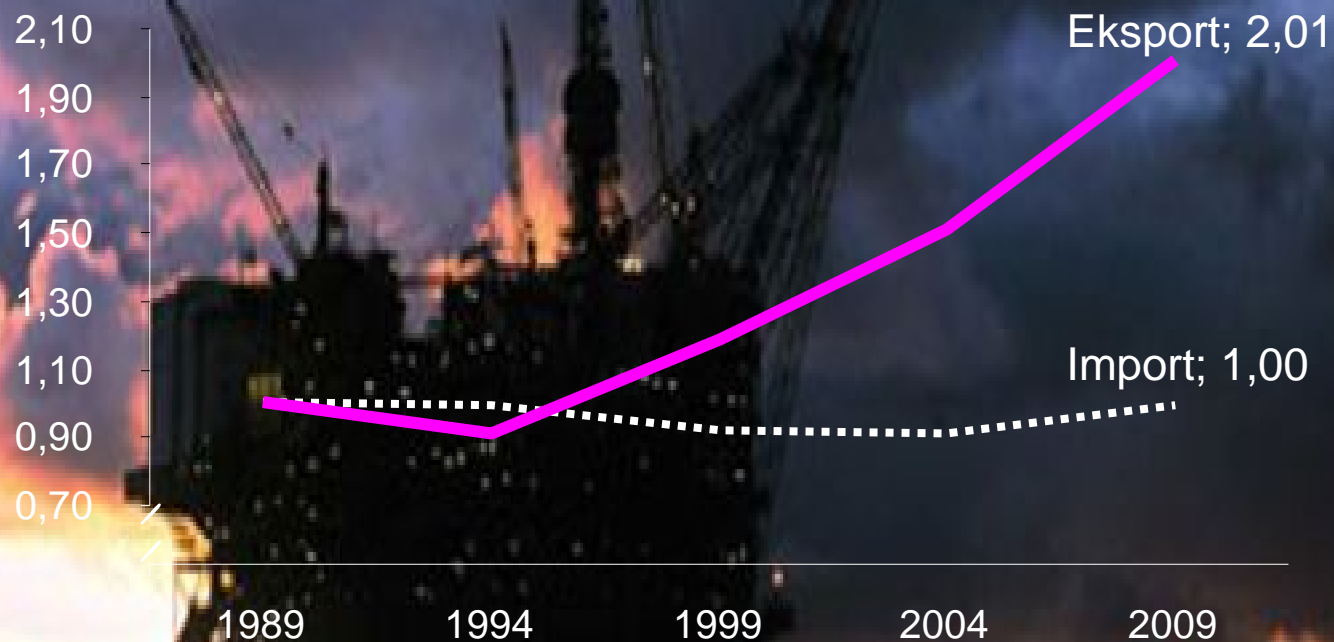

Kilde: NILF, 2011

Finanspolitisk innstramning.

Norges bytteforhold med utlandet.

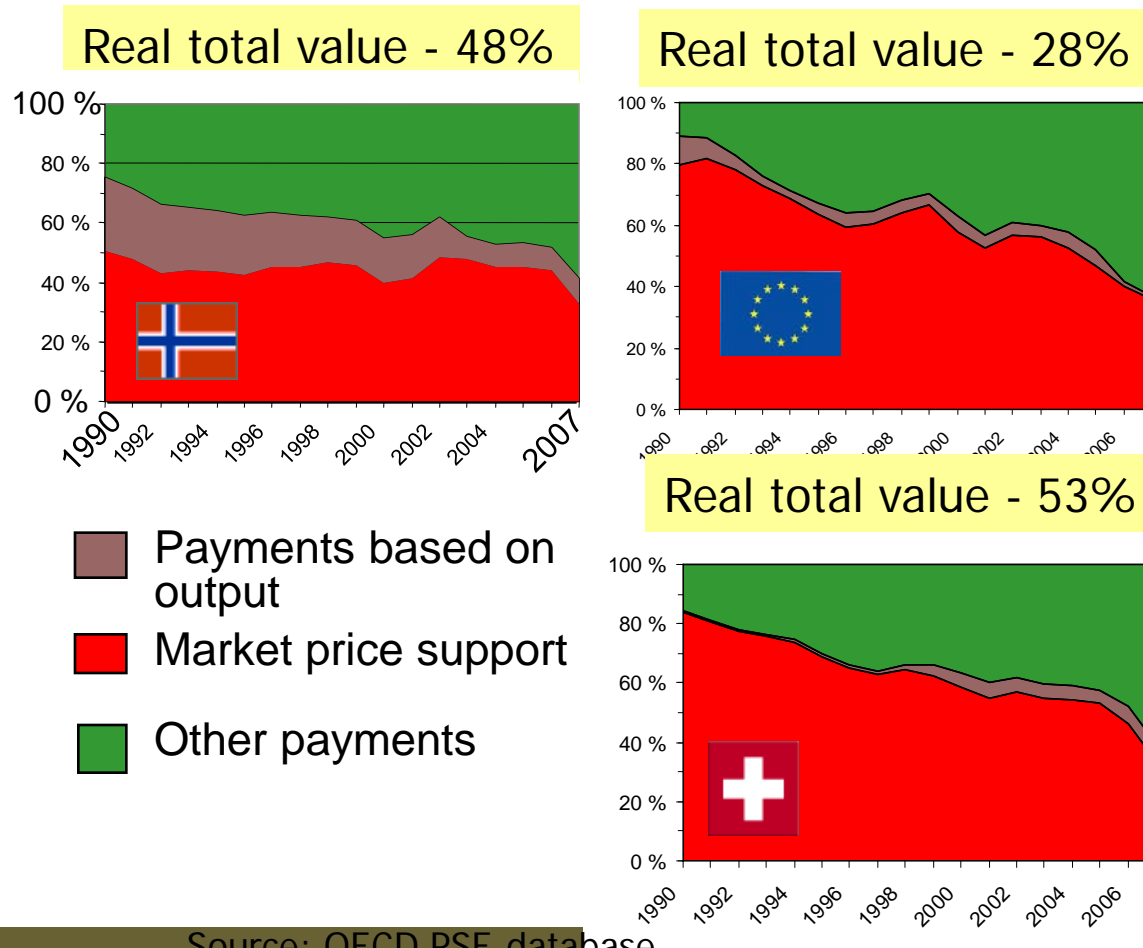
Prisindeks for vareeksport og -import, 1989-2009. 1989=1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skip og borerigger er holdt utenfor statistikken

Finanspolitisk innstramning

Realverdi og sammensetning av jordbruksstøtte; Norge, EU og Sveits, 1990-2007

Source: OECD PSE-database

Rom for lønnsom verdikjede

- Positiv utvikling med utfordringer
- Begrenset rom for tradisjonell politikk
- Handlingsrommet må skapes

Handlingsrommet bør utforskes

- Diversifisere
- Effektivisere
- Målrette

NILF

Norsk institutt for
landbruksøkonomisk forskning

Diversifisere

- Mange former
 - Verdiskapingsprogram
 - Tjenesteutvikling med BU-støtte
 - Støtte til økologisk produksjon
- Bidrar til livskraft og kompetanse
- Søke mulighet for bidrag til produktivitet

Ta landet i bruk!

Landbruks- og matdepartementets strategi
for næringsutvikling 2007-2009

*Lange mer
desentralisert politikk,
hvem tør?*

Effektivisere

- Stort potensial på primærleddet
 - Teknologisk drevet
 - Begrenset av strukturvirkemidler
 - Vesentlige muligheter
- Effekter for hele verdikjeden
- Men store regionale konsekvenser

*I tråd med trend,
men trenger
forutsigbarhet og vern
om fellesgoder*

Målrette: To eksempler og én muliggjører

- Ta hensyn til ressursgrunnlaget:
Differensiere
- Ta hensyn til kostnadsnivået:
Redusere kraftfôrprisen
- Målretting krever budsjettstøtte:
Balansert budsjettendring

Differensiere: Ta hensyn til ressursgrunnlaget

- Ulikt ressursgrunnlag – ulike virkemidler
 - Dyrke regionale agro-industrielle fortrinn
 - Omstille i andre distrikter: Diversifikasjon, ekstensivering, eierskap
- Rikelig med virkemidler
 - Mindre vekt på prisuttak og produksjonsstøtte
 - Mer differensiert
 - investerings- og rentestøtte
 - Bruk av strukturelementer, konsesjonsbestemmelser og melkekvoter
- Hypotese om effekter:
 - Nær halvert tilskuddsbehov for å sikre produksjonsvolumet
 - Hypotese: Minst 100 000 frigjort pr bruk i distrikts sone III og IV

Differensiere: Ta hensyn til ressursgrunnlaget

- Ulikt ressursgrunnlag – ulike virkemidler
 - Dyrke regionale agro-industrielle fortrinn
 - Omstille i andre distrikter: Diversifikasjon, ekstensivering, eierskap
- Rikelig med virkemidler
 - Mindre vekst
 - Mer differensiering
 - investeringer
 - Bruk av strukturelementer, konsesjonsbestemmelser og melkekvoter
- Hypotese om effekter:
 - Nær halvert tilskuddsbehov for å sikre produksjonsvolumet
 - Hypotese: Minst 100 000 frigjort pr bruk i distrikts sone III og IV

*Langt mer desentralisert,
«vill» konkurranse mellom regioner:
hvem tør?*

Dempe kostnads- og prisdrivere

- Tidlig i verdikjeden, eksempel: Kraftfôrpriser

Viser grovt estimerte forskjeller i kraftforpris/ korn

Dempe kostnads- og prisdrivere

- Tidlig i verdikjeden, eksempel: Kraftfôrpriser:
Grovt estimerte prisforskjeller

Drøv Middelslått		Norge	Danmark	
	Innhold i prosent	Kostnadsandel av utsalgspris	Kostnadsandel av utsalgspris	
		(NOK pr. kg)	(NOK pr. kg)	
Bygg	36%	0,7	0,4	
Havre	30%	0,5	0,3	
Soyamel	13%	0,5	0,3	
Hvete	5%	0,1	0,0	
Sum	84%	1,8	1,0	
Andre ingredienser, kostnader og marginer	16%	1,4	1,3	
Utsalgspris (kr pr. kg)	100 %	3,1	2,4	+ 30 %

Dempe kostnads- og prisdrivere

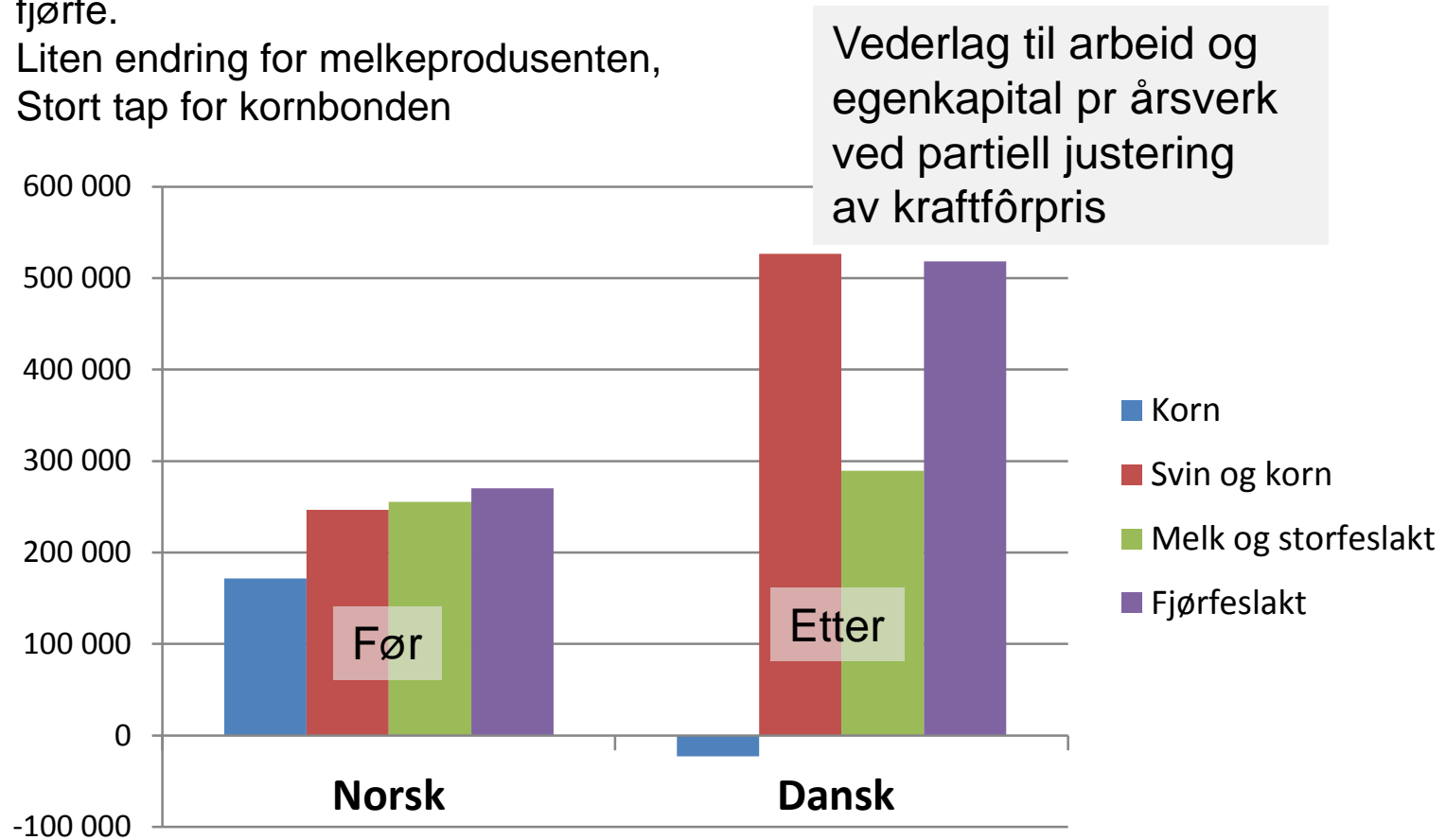
- Tidlig i verdikjeden, eksempel: Kraftfôrpriser:
Grovt estimerte prisforskjeller

Kylling vekst	Innhold i %	Norge	Danmark
		Kostnadsandel av utsalgspris	Kostnadsandel av utsalgspris
Hvete	37 %	0,7	0,4
Soyamel	20 %	0,7	0,5
Havre	15 %	0,3	0,1
Hvete hel	5%	0,1	0,1
Sum	77%	1,8	1,1
Andre ingredienser, kostnader og marginer	23%	1,7	1,3
Utsalgspris (kr pr. kg)	100 %	3,5	2,4 + 46 %

Korn og kraftfôrpriser satt ned til dansk nivå

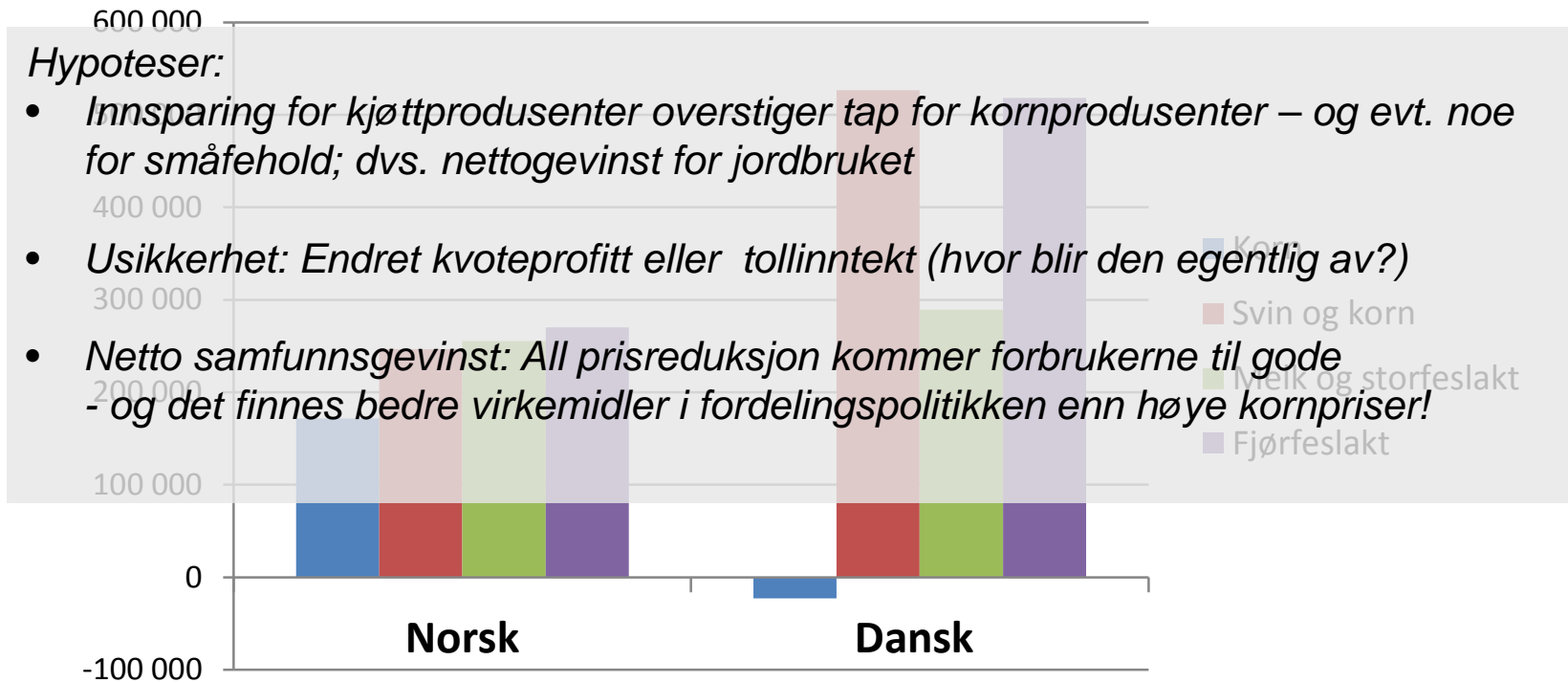
Alt annet likt gir dette

- kraftig økning i vederlag til arbeid og egenkapital for produsenter av svin og fjørfe.
- Liten endring for melkeprodusenten,
- Stort tap for kornbonden

Korn og kraftfôrpriser satt ned til dansk nivå

*Det høres ut som vi nedprioriterer grovfôrbasert jordbruk!
(Og vi har ennå ikke nevnt prisnedskrivninga for korn!)*

Muliggjører: Balanserte budsjettendringer

- Prisivirkemidlene er behagelige, men ikke målrettede
- All målretting krever budsjettmidler
- Ett prosentpoeng på matmomsen gir 1,3 milliarder til disposisjon

Krever tillit til politikerne!

Rom for lønnsom verdikjede

- Vekstkraft og vilje i et av Europas viktige matland
- Mulighetene i tradisjonell politikk innskrenkes kraftig
- Nødvendig å utforske nye muligheter

Noen forbehold gjenstår

Noen forbehold gjenstår!

- Norge kan forbli et skjermet jordbruksland
 - som først og fremst er aktivt med jordbruksaktivitet over hele landet
 - mens Norden, EU og verden endres dramatisk
- Skjerming kontra konkurransevne kan være passé
- og tilpasningsevnen i næringen kan være overvurdert

*Må prioritere mellom utfordringer,
dvs. mellom virkelighetsbeskrivelser*

Det er heller ikke uten risiko!

